

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ MAGISTRA SZYMONA POGWIZDA

« ZBIEŻNOŚCI LEKSYKALNE GWAR WSCHODNIOŚLÓWACKICH Z JĘZYKIEM POLSKIM NA TLE OGÓLNOSŁOWIAŃSKIM ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIENIEM JĘZYKÓW WSCHODNIOŚLÓWIAŃSKICH – W UJĘCIU DIACHRONICZNYM »

Licząca 160 stron praca składa się z trzech rozdziałów. W pierwszym omawia autor dzieje Wschodniej Słowacji (historia regionu na tle związków z językiem polskim, problem pochodzenia dialektów wschodniosłowackich, zagadnienie gwar góralskich), w drugim: wschodniosłowacko-polskie zbieżności leksykalno-semantyczne (archaizmy i dawne innowacje), a w trzecim zbieżności obejmujące wraz z nimi języki wschodniosłowiańskie (w podobnym układzie: odziedziczone, dawne, innowacje semantyczne). Pracę zamyka podsumowanie, wykaz skrótów i obszerna bibliografia. Jak z powyższego widać dotyczy ona wybranych problemów dialektologii i etymologii słowiańskiej, a zawiera leksykalno-semantyczną analizę kilkudziesięciu gwarowych wsch.słowackich rodzin wyrazowych na tle sąsiadujących etnolektów słowiańskich. Materiał językowy został poklasyfikowany w sposób oryginalny według krzyżujących się kryteriów: archaizmy / innowacje, leksemy / semantemy. Przy pochodzeniu poszczególnych wyrazów wsch.słowackich: rodzime / zapożyczenia (polskie, ruskie), doktorant opowiada się raczej na ich rodzimość, a więc wspólnym dziedzictwem, ale skrupulatnie omawia domniemane polonizmy na tle kontaktów gwarowych obu języków.

Co się tyczy archaizmów wsch.słowackich, autor przekonująco wykazuje rodzimość wyrazu *hrad / hrád*, a przestawkę *kropiva > pokriva* jako « dawność polsko-wsch.słowackich związków leksykalnych » (z epoki prehistorycznej?). Wynikiem wpływu polskiego są zapewne (głównie szarysko-spiskie) *me/yntel'*, *gace/ik*, *cma*, *sko/urka*, *jarec* oraz *rucac*, *trimac*, *čapac*. Natomiast rezultatem dawnych związków polsko-rusko-wsch.słowackich są archaizmy *chmura*, *tuňi*, *sliskac se / slisko*, *pluta* oraz stosunkowo dawne wspólne innowacje semantyczne: *chudoba*, *zrno*, *ščiaplak/aŭka*, *brud*, *bridki*, *hodovac*. Nietrudno zauważyć, że omówione nazwy obejmują bliskie sobie pola semantyczne: meteorologia, drobne zwierzęta, gospodarska wiejska). Nasuwa się pytanie, czy dalsze poszukiwania nie doprowadziłyby do odkrycia dalszych zbieżności, np. wspólnych nazw roślin, rzeźby terenu,

odzieży, pożywienia, pasterstwa (? wpływy łemkowskie, por. « łemkowskie etymologie » A. Fałowskiego i W. Hojsak (2020) ?

Z kwestii ogólniejszych, ważne jest przeprowadzone przez doktoranta krytyczne omówienie dotychczasowych koncepcji pochodzenia dialektów wschodniosłowackich i ich charakterystyka. A także kontrowersje na temat charakteru tzw. gwar góralskich, wśród których wydziela autor dwie warstwy zjawisk : pierwotnej polskiej i nowszej słowackiej. Obok analizy językoznawczej autor poświęcił w sporo miejsca historii regionu (I,1), omawiając osadnictwo słowiańskie, problem przynależności do Wielkiej Morawy, administracja węgierska (podział na komitaty, w obrębie których kształtowały się wsch.słowackiego zespoły gwarowe : abowski szaryski, spiski, zemplinski, sotacki, uski), charakter osadnictwa polskiego, historia miast spiskich).

Przechodząc do oceny pracy, uważam ją za ważny wkład do etymologii słowackiej i słowiańskiej. Doktorant dociekliwie zanalizował mimo ograniczonego inwentarza jednostek bogaty materiał gwarowy dochodząc do trafnych w moim przekonaniu wniosków na temat językowej historii i geografii językowej wschodniej Słowacji. Co najwyżej, można było uwzględnić bogatą literaturę teoretyczną na temat kontaktów językowych, gwar przejściowych i mieszanych oraz pograniczy językowych. Na dalsze badania, ale nie związane z bezpośrednio tematem pracy, zasługuje problem słowiańskiej (i romańskiej) warstwy nazewniczej Zakarpacia całej Pannonii sprzed przybycia Madziarów, a także językowe świadectwa dróg chrystianizacji regionu.

Sumując, w moim przekonaniu rozprawa magistra Szymona Pogwizda « Zbieżności leksykalne gwar wschodniosłowackich z językiem polskim na tle ogólnosłowiańskim ze szczególnym uwzględnieniem języków wschodniosłowiańskich – w ujęciu diachronicznym » spełnia w zupełności wymagania stawiane dysertacjom doktorskim i zasługuje na publikację (po dopełnieniu indeksem wyrazowym, streszczeniami angielskim i słowackim oraz mapą dialektologiczną badanego terenu ; skróciłbym też tytuł do « Zbieżności leksykalne gwar wschodniosłowackich z językiem polskim na tle słowiańskim »).

prof. dr hab. Leszek Bednarczuk